

Злочинний вплив: до питання кримінально-правового тлумачення дефініції

Сергій Науменко

кандидат юридичних наук, в. о. завідувача Сумського відділення, Національний науковий центр
«Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України,
м. Суми, Україна, ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-2167-4149>, e-mail: svhndise@meta.ua

Ірина Савченко

доктор філософії в галузі адміністративного управління, заступник завідувача Сумського відділення,
Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства
юстиції України, м. Суми, Україна, ORCID: <http://orcid.org/0009-0007-5815-7464>, e-mail: svhndise@meta.ua

Ольга Сидоренко

кандидат педагогічних наук, доцент, старший науковий співробітник сектору криміналістичних
та психологічних досліджень Сумського відділення, Національний науковий центр «Інститут судових
експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Суми, Україна,
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-5507-2867>, e-mail: ol_sadd@ukr.net

*Досліджено поняття «злочинний вплив» у кримінально-правовому аспекті крізь призму лінгвістичного
тлумачення. Проведено аналіз словникових і законодавчих дефініцій, а також проблем їх застосування
у правозастосовній та експертній діяльності.*

Ключові слова: злочинний вплив; дефініція; тлумачення; кримінальне право; лінгвістичний аналіз.

Criminal Influence: Criminal Law Interpretation of the Definition

Serhii Naumenko, Iryna Savchenko, Olha Sydorenko

*The paper provides a linguistic interpretation of the concept of “criminal influence” in the criminal law context.
The authors analyse dictionary and statutory definitions, as well as challenges related to the implementation of
these definitions in law application and forensic practice.*

Keywords: criminal influence; definition; interpretation; criminal law; linguistic analysis.

Теоретико-методологічною передумовою встановлення ознак злочинного впливу в мовленнєвій діяльності суб'єктів підвищеного злочинного впливу під час виконання судових експертиз, призначених слідчими органами в межах досудового розслідування правопорушень, об'єктивний зміст яких визначено статтями 255-¹ «Встановлення або поширення злочинного впливу», ст. 255-² «Організація, сприяння у проведенні або участь у злочинному зібранні (сходці)», ст. 255-³ «Звернення за застосуванням злочинного впливу» Кримінального кодексу України (далі — *КК України*), є розкриття змісту понять «злочинний вплив» [1].

У кримінально-правовій науці та практиці для правильного розуміння і реалізації відповідних норм застосовують лінгвістичне тлумачення дефініцій, що утворюють правове поняття. За «Академічним тлумачним словником української мови», *вплив* — це «дія, яку певна особа чи предмет або явище

виявляє стосовно іншої особи чи предмета; бути під впливом — робити що-небудь, зважаючи на дії, думки певної особи або на певні обставини; сила влади, авторитету» [2, с. 751]. За цим словниковим трактуванням, злочинний стосується особи або явища, що «1) є злочином, містить злочин; 2) чинить, учинив злочин; 3) заслуговує на осуд, неприпустимий» [3, с. 605]. З урахуванням словникових визначень слів «вплив» і «злочинний», як зауважує А. Нікітін, словосполучення «злочинний вплив» можна тлумачити у вузькому й широкому значеннях: «а) вплив, який сам по собі є злочином, тобто певну дію особи, яка є злочинною і яка виявляється, діє певним чином стосовної визначеної особи (наприклад, заподіяння тілесних ушкоджень), предмета (наприклад, крадіжка майна) або особи і предмета (наприклад, грабіж чи розбій). Такий вплив можна охарактеризувати як злочинний у його буквальному, вузькому розумінні; б) вплив, який чинить, здійснює

процес вчинення злочину або вже вчинений злочин на кого-, що-небудь, наприклад, на ситуацію в певному регіоні чи в суспільстві загалом. Такий вплив можна охарактеризувати як злочинний у широкому розумінні, коли, наприклад, особа, вчиняючи злочин у присутності неповнолітніх, формує в їхній свідомості уявлення про вседозволеність та безкарність такої поведінки, або може травмувати їхню психіку» [4, с. 47].

Законодавець визначає поняття «злочинний вплив» як «будь-які дії особи, яка завдяки авторитету, іншим особистим якостям чи можливостям сприяє, спонукає, координує або здійснює інший вплив на злочинну діяльність, організовує або безпосередньо здійснює розподіл коштів, майна чи інших активів (доходів від них), спрямованих на забезпечення такої діяльності» [1]. У правознавчому науковому колі таке потрактування зазначеної дефініції піддавали критиці — зауваження, як зазначає А. Нікітін, стосувалися такого: 1) відсутність чіткого розмежування ознак злочинного впливу з об'єктивними ознаками співучасників злочину; 2) невизначеність поняття «злочинна діяльність», яка є об'єктом злочинного впливу, а отже, від розуміння якої багато в чому залежить і визначення самого злочинного впливу; 3) невизначеність темпоральних меж існування в суспільстві вже встановленого злочинного впливу, відмежування здійснення злочинного впливу від його встановлення в суспільстві тощо [5]. Попри критику, законодавче тлумачення означеної дефініції дає змогу визначити, що «злочинний вплив у такому розумінні може вчинятися шляхом активної форми поведінки, оскільки у самому визначенні прямо вказано на те, що ним є певні дії особи. Наведене визначення поняття злочинного впливу можна розділити на три логічні частини: у першій, загальній, частині вказано на те, що злочинний вплив — це будь-які дії особи; у другій і третій частинах послідовно перелічено певні ознаки такої особи: суб'єктивні (наявність авторитету, інших особистих якостей чи можливостей) та об'єктивні: особа, по-перше, сприяє, спонукає, координує або здійснює інший вплив на злочинну діяльність; по-друге, організовує

або безпосередньо здійснює розподіл коштів, майна чи інших активів (доходів від них), спрямованих на забезпечення такої діяльності» [5, с. 49].

Концептуально поняття злочинного впливу подано в проєкті Кримінального кодексу України (контрольний текст станом на 14.09.2023 р.). Зокрема, у розд. 7.1 «Злочини проти безпеки від організованої злочинної діяльності» злочинний вплив визначено як «дії злочинного лідера, які полягають у:

а) висуванні вимог, пов'язаних з діяльністю злочинної організації, щодо поведінки її учасників або поширенні цих вимог на інших осіб,

б) примушуванні до виконання таких вимог,

в) представленні злочинної організації у перемовинах з іншою особою щодо злочинної діяльності,

г) організації зібрання представників злочинних організацій,

д) розпорядженні спільними активами однієї чи кількох злочинних організацій,

е) організації, координації або сприянні протиправній діяльності на певній території чи в певній сфері,

є) виконанні функції арбітражу під час розв'язання конфлікту між особами або ж) наданні допомоги іншій особі у розв'язанні протиправним способом проблем, обумовлених вчиненням кримінального правопорушення нею або щодо неї» [6].

Дотичними до поняття «злочинний вплив» є дефініції «установлення впливу» і «поширення впливу», які визначають об'єктивний склад злочину за ст. 255-1 КК України. Зокрема, установлення впливу — це формування ієрархічної структури, у якій винний набуває влади над потерпілим (підлеглим, особою нижчого рангу). У результаті він може нав'язувати свою волю всім, хто від нього залежить, роблячи це безпосередньо або за допомогою посередників. З огляду на зазначене, слушною видається думка Т. Шевченко про те, що «встановлення злочинного впливу в суспільстві — це втручання в розвиток або процеси в суспільстві, з метою розповсюдження злочинного впливу, здатність особи через свій авторитет або владу впли-

вати на процес формування мотивації у інших осіб до вчинення суспільно небезпечних діянь» [7, с. 305]. Поширення впливу — залучення нових «підлеглих» до вже наявної ієрархічної структури кримінальної громади. Нерідко для цього застосовують методи психологічного впливу, залякування, колективного цькування, загрози, насильство. Злочин-

на влада суб'єкта підвищеного злочинного впливу виявляється у таких діях, як спонукання, примус до виконання доручень ватажка; нав'язування злочинських правил (понять) і призначення покарань за їх порушення; організація зустрічей (сходок), реалізація судових функцій, вирішення конфліктів; збір і розподіл грошових, майнових та інших внесків.

Перелік джерел посилання

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 29.01.2026).
2. Академічний тлумачний словник української мови. В 11 т. / за ред. І. К. Білодіда. Київ, 1970—1980. Т. 1 : А—В ; ред. тому: А. Бурячок, Г. Гнатюк, П. Горецький, Н. Швидка. 1970. URL: <https://sum.in.ua/> (дата звернення: 29.01.2026).
3. Там само. Т. 3 : 3 ; ред. тому: Г. Гнатюк, Т. Черторизька. 1972. URL: <https://sum.in.ua/> (дата звернення: 29.01.2026).
4. Нікітін А. О. Злочинний вплив та доцільність його збереження у новому Кримінальному кодексі України. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2021. Т. 7. С. 44—51. DOI: 10.18523/2617-2607.2021.7.44-51 (дата звернення: 29.01.2026).
5. Його ж. Щодо визначення поняття «злочинний вплив» у Кримінальному кодексі України. *Там само*. 2020. Т. 6. С. 46—56. DOI: 10.18523/2617-2607.2020.6.46-56 (дата звернення: 29.01.2026).
6. Кримінальний кодекс України : контр. текст проекту (станом на 14.09.2023 р. з врахув. реком. лінгвіст. експертизи та окрем. зауваж. нац. і зарубіж. експертів). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2023/09/14/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-14-09-2023.pdf> (дата звернення: 29.01.2026).
7. Шевченко Т. В. До питання про встановлення або поширення злочинного впливу за статтею 255-1 КК України. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2022. № 6. С. 302—306. DOI: 10.24144/2788-6018.2022.06.54 (дата звернення: 29.01.2026).